Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

№ 5

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 376 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 30-mayda ruxsat etildi.

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Uy-joy qurilishi madaniyati, uning oʻziga xos xususiyatlari va tamoyillari 10
Davletov Islambek Xalikovich, Zikrullayev Valixon Gʻaybulla oʻgʻli

Hududlar investitsiya muhitini oshirish muammolari 16
Akbarov Bekmurod Miryakubovich

Qoraqalpogʻiston Respublikasi ellikqalʼa tumanida turizm klasterini joriy qilish mexanizmi 22
Norchayev Asatullo Norboʻtayevich

Small Business and Private Entrepreneurship is the Priority Direction of Our Country's Economy 28
Tulagan Tukhtaraliev, Gʻaniev Muhammadjon Xalilovich

Resurs soliqlarini soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish 31
Tursunova Zulayxo Abdujobir qizi

Oʻzbekistonda muqobil energiya manbalaridan foydalanish elektrotexnika sanoati rivojlanishining istiqboli sifatida 34
Uraimjonov Azizbek Raxmonjon oʻgʻli

Oliy taʼlimning raqobatbardoshligini taʼminlashda taʼlim sifatining mohiyati va asosiy tamoyillari (Oʻzbekiston misolida) 40
Egamov Sevinchbek Maxsud oʻgʻli

Financial Mechanisms of Supporting Textile Products Export 46
Gaybullayeva Gulbaxor Maxmudovna, Yakubova Ugiloy Mamasoliyevna

Oʻzbekiston Respublikasida hududlarni mutanosib barqaror rivojlantirish masalalari va yechimlari 49
Hojiyev Talʼat Toshpoʻlatovich

Raqamli iqtisodiyot sharoitida ayollar biznesini shakllantirish yoʻllari 54
Ibodullayeva Malohat Sirojiddin qizi

Davlatning iqtisodiy xavfsizligini taʼminlashda qishloq xoʻjaligini rivojlantirishning xorijiy tajribasi 57
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich

Turizm sohasi rivojlanishining istiqbollari 61
Ergashev Rahmatulla Xidirovich, Jabborova Zuhra Abdigʻani qizi

Jahonda kabel bozorini rivojlantirish xususiyatlari va tendensiyalari 68
Uralov Olimjon Mahammadjonovich

Namangan viloyatida yoshlarning iqtisodiy faolligi koʻrsatkichlari dinamikasini tahlil qilish 72
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich

Turizm sohasiga malakali kadrlar tayyorlashdagi muammolar va ularning yechimlari borasida tavsiyalar 77
A. I. Raxmatov

Трансформация внешнеторговых связей Республики Узбекистана 83
Ахмедова (Жабборова) Нилуфар Икболжон кизи

Korxonalarda investitsiyalarni moliyalashtirish manbalari va usullarining tahlili 88
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin oʻgʻli

Turizmning mohiyati xususida nazariy yondoshuvlar va ularning tahlili 94
R. I. Pardayev

Katta hajmga ega boʻlgan maxsus qurtxonalarda boqilayotgan ipak qurtlariga harorat va namlikni taʼsiri 101
Raxmanova Xuriniso Egamovna

Mahalliy byudjet daromadlarini shakllantirishda mahalliy soliqlar va soliqdan tashqari tushumlarning ahamiyati 104
Rajjaboyeva Dildora Zakirovna

Banklarda stress-test asosida ESG-risklarni baholash 110
Nilufar Sharipova

Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda banklarda ekologik va ijtimoiy risklarni baholash va boshqarish tizimini joriy etishning ahamiyati 114
Karimov Shamsiddin Akram oʻgʻli

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Qimmatli qog'ozlarni qiymatini baholash usullari va modellari 122
Botirxo'ja Aziza Faxmuddin qizi

Sanoat ishlab chiqarishda diversifikatsiyaning nazariy asoslari 127
Davronbek Sharibjonovich Raximov

Mamlakatimizda innovatsiyalarni moliyalashtirishning amaldagi holati tahlili 133
Aminov Farrux Farxadovich

Raqamli iqtisodiyotda moliyaviy hisobot tahlilini takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari 138
G. J. Jumayeva

Qurilish sohasida logistika tizimlariga zamonaviy texnologiyalar bilan ta'minlanganlarning amaliy jihatlari 141
Mirsodiqov Abdulla Tursunaliyevich

Raqamli iqtisodiyot sharoitida inson kapitaliini boshqarishdagi muammolar 146
Nematova Shaxlo Egamberdiyevna

Aholi daromodlari va omonatlarini shakllantirishning nazariy asoslari 149
Xakimov Zohid Norbo'tayevich

Tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonini intellektuallashtirish algoritmini yaratish 158
Zoirov O'lmas Erkin o'g'li

Mintaqa iqtisodiyotida investitsiya faoliyatini moliyalashtirish samaradorligini baholash 164
Chilmatova Dilnoza Abdurahimovna

Возможности внедрения и развития исламских банковских продуктов в рынок Узбекистана 168
Иноятова Камола Фуркатовна

Davlat xizmatchisi faoliyatida ijtimoiy javobgarlikning o'rni 172
X. X. Ikramov

Korporativ boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o'ziga xos xususiyatlari 176
Abdug'aniyev Muhammadamin Abdug'affor o'g'li

Hududiy kambag'allik chegaralarini aniqlashning ahamiyati (Qashqadaryo viloyati misolida) 182
Hamdamov Shahzod Ilhom o'g'li, Alisher Yunusaliyevich Safarov

Kichik biznesga mahalliy investitsiyalarni jalb qilish va ulardan samarali foydalanishda franshizaning roli 189
Rabimqulov Sherzod Murtozayevich

Tijorat banklarida marketing strategiyalaridan foydalanishning ilmiy-nazariy asoslari 193
Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich

Davlat sherikchilik asosida maktab va maktabgacha ta'lim moliyashtirishligini o'ziga xos xususiyatligi 198
Boltaboev Murodbek Aybekovich

Moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish davr talabi 203
X. I. Boyev

Banklarda chakana kreditlash turlari va ularni raqamli transformatsiya qilishning zarurligi 207
Axmedova Dilrabo Kurbondurdi qizi

Rasmiy ish bilan bandlik – aholining munosib turmush darajasini ta'minlash demak 216
Farhod Bagibekovich Xalimbetov

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i uchun qo'llaniladigan soliq imtiyozlarining amaldagi holati va tahlili 220
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna

Автомобильная промышленности развитых стран: становление, развитие, пути совершенствования 227
Назарова Раъно Рустамовна, Абдухамидова Мафтуна Турсуналт кизи

Влияние цифровизации на внешнеэкономическую деятельность 232
Шермаматова Ирода Ойбековна, Тиллаев Хуршиджон Сулаймон ўғли

ИИ в банковском бизнесе: ключ к конкурентной привлекательности 238
Фаттахова Муниса Абдухамитовна

Меры по привлечению прямых иностранных инвестиций в национальные экономики 243
Ахмедова (Жабборова) Нилуфар Икболжон кизи

Особенности банковского кредитования и факторы препятствующие финансово-кредитной поддержке субъектов сферы туристических услуг 248
Розоков Мухаммадазиз Мансурович

Factoring Operations in Banks 253
Boykabilova Iroda, Davronova Dilnoza Damirovna

Moliyaviy sektordagi aksiyadorlik jamiyatlarining korporativ strategiyasini shakllantirishda risklarni bartaraf etish 257
Jaxongirov Rustam Jaxongirovich, Xo‘jamurodov Asqarjon Jalolovich

O‘zbekistonning jozibador investitsiya muhitini yaratishda huquqiy asoslarni yanada takomillashtirishning ilmiy va amaliy zaruriyati 264
Oybek Elmuratov

Qurilish materiallarini ishlab chiqarish korxonalarning boshqarish tizimini takomillashtirish 268
Uzakova Umida Ruzievna

Tashkent Economy – Locomotive of the Country’s Economy 274
Akramova Aziza Abduvohidovna, Maqsudov Bunyod Abdusamadovich

O‘zbekiston Respublikasida ishbilarmonlik turizmining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomilashtirish yo‘llari 278
Musayeva Shoira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilhomovna

Mintaqalar iqtisodiyotining barqaror o‘sishini ta’minlashda investitsiyalardan samarali foydalanish mezonlari va ularni hisoblash usullari 284
Norqobilov Nusrat Norsaitovich

Marketing strategiyasi: raqobatchilik sharoitida tadbirkorlik faoliyatini yuritishning rivojlantirilishi 288
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna, Matrizayeva Dilaram Yusubayevna

Mahalliy budjetlar mablag‘laridan samarali foydalanishni ta’minlashning eng asosiy istiqbolli yo‘nalishi 295
S. Y. Ismoilova

Atrof-muhitga zararsiz, tabiiy tarkibli korroziya ingibitorlari turlarini tahlil qilish 300
Qurbonova Firuza Solexovna

Oliy ta’lim muassasalarida xarajatlar smetalari ijrosi hisobini yuritish tartibi 306
AbdulAziz Norqo‘chqorov Ziyadullayevich

Tijorat banklarining investitsion faoliyati samaradorligi va uni rivojlantirish yo‘llari 312
Olimova Nodira Xamrakulovna

Baholangan majburiyatlar hisobini takomillashtirish 324
Ochilov Farxodjon Shavkatjon o‘g‘li

Qurilish-pudrat tashkilotlarida auditorlik tekshiruvida faoliyat uzluksizligini baholash 331
Tulovov Erkinjon To‘lqin o‘g‘li

Основные направления развития инвестиционной деятельности предприятий 335
Махкамова Надира Саидмуратовна

Milliy statistika axborot tizimlarining funksional jihatlari va o‘ziga xos xususiyatlarining tahlili 340
Otajonova Gulhayo Maqsud qizi

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini boshqarish axborot tizimini modellashtirish 345
Xudoyorov Laziz Niyozovich, Ergashova Nargiza Boboxonovna

Mamlakatimzda aksiz to‘lanadigan tovarlarni soliqqa tortish usullari 351
Alimardonov Muxammadi Ibragimovich, Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich

Iqtisodiy rivojlanish sharoitida investitsiya loyihalarini jalb qilingan mablag‘lar orqali moliyalashtirishning zarurligi 357
Amonova Dilafro‘z O‘tkurovna

To‘lov tashkilotlarini tashkil etishda xatarlarni boshqarish 362
Axmedov Miraziz Alisherovich

Korxonada inson kapitalini rivojlantirish tizimi va konsepsiyasini takomillashtirish imkoniyatlari 367
Hamrokulov M. O.

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

QURILISH-PUDRAT TASHKILOTLARIDA AUDITORLIK TEKSHIRUVIDA FAOLIYAT UZLUKSIZLIGINI BAHOLASH

Tulovov Erkinjon To'lqin o'g'li
PhD, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada qurilish-pudrat tashkilotlarida auditorlik tekshiruvida faoliyat uzluksizligini takomillashtirishning ahamiyati tadqiq qilingan. Tadqiqotlar natijasida qurilish-pudrat tashkilotlarida auditorlik tekshiruvida faoliyat uzluksizligini muammolari aniqlangan va ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Qurilish, qurilish-pudrat tashkiloti, buxgalteriya hisobi, moliyaviy hisobot, firibgarlik, faoliyat uzluksizligi.

Abstract: The article examines the importance of improving the continuity of operations in the audit of construction and contracting organizations. As a result of the research, the problems of business continuity were identified during the audit of the construction and contracting organizations, and suggestions for their elimination were developed.

Key words: Construction, construction contracting organization, accounting, financial reporting, fraud, business continuity.

Аннотация: В статье рассматривается важность повышения непрерывности деятельности при аудите строительных и подрядных организаций. В результате исследования выявлены проблемы непрерывности бизнеса при проверке строительных и подрядных организаций и разработаны предложения по их устранению.

Ключевые слова: Строительство, строительно-подрядная организация, бухгалтерский учет, финансовая отчетность, мошенничество, непрерывность бизнеса.

KIRISH

Jahonda qurilish-pudrat tashkilotlarida buxgalteriya hisobi va auditini xalqaro standartlar asosida tashkil etishga oid ilmiy izlanishlarga alohida e'tibor qaratilmoqda. Mazkur tadqiqotlarda qurilish-pudrat tashkilotlarida xarajatlarni tasniflash, hisob siyosatini retrospektiv qo'llash, segmentar hisobotlarni tuzish, moliyaviy natijalar hisobini yuritishda xaridorlar bilan shartnomalar bo'yicha tushumni tan olish tartibini takomillashtirish, aktivlar va majburiyatlarni baholashda haqqoniy qiymatdan foydalanish, moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini joriy etish, baholangan va shartli majburiyatlar hisobini mukammallashtirish, qurilish-pudrat tashkilotlari faoliyati auditida tahliliy amallarni qo'llash, faoliyat uzluksizligi va hisobot sanasidan keyingi hodisalarni baholash, firibgarlik bilan bog'liq muhim buzib ko'rsatish holatlari bo'yicha risklarni baholash, modifikatsiyalangan auditorlik xulosalarini tuzish kabi yo'nalishlar ustuvor ahamiyat kasb etmoqda.

Mamlakatimizda moliyaviy hisobotning shakllari va ularning tarkibiy qismlari qat'iy o'rnatilgan. Shuningdek, buxgalteriya hisobining milliy standartlarida moliyaviy hisobot shakllarida ochib berilmagan holatlar izohlarda yoritib berilishi belgilangan. Biroq xo'jalik yurituvchi subyektlar tomonidan faoliyatga oid muhim jihatlar moliyaviy hisobotning izohlarida ochib berilmaydi. Mazkur holatlar auditorlik tekshiruvlarida faoliyat uzluksizligini ta'minlash nuqtayi nazaridan ochib berilishi zarur.

ADABIYOTLAR SHARHI

Xorijiy va mahalliy iqtisodchilarning ilmiy ishlarida faoliyat uzluksizligini ta'minlash masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

"Hisob siyosati va moliyaviy hisobot" nomli 1-son BHMSga binoan "moliyaviy hisobotni uzluksizlik prinsipi asosida tayyorlash xo'jalik yurituvchi subyekt doimiy harakat qilishini va aniq bo'lmagan uzoq muddat davomida o'z faoliyatini davom ettirishini, ya'ni xo'jalik yurituvchi subyektning o'zini tugatishiga yoki o'z faoliyati sohasini qisqartirishga ehtiyoji yo'qligini bildiradi" [1].

TARAQQIYOT PROGRESS ПРОГРЕСС

Indoneziyalik iqtisodchi olimlar fikricha, “faoliyat uzluksizligi bo‘yicha auditorlik xulosasini tuzishda auditor 3 ta taxmindan foydalanishi zarur. Ularga moliyaviy ko‘rsatkichlar bo‘yicha taxminlar, operatsion ko‘rsatkichlar bo‘yicha taxminlar va boshqa taxminlar kiradi” [2].

Adela Sokol fikricha, “faoliyatning uzluksizligi moliyaviy hisobotni tayyorlashda buxgalteriya hisobining muhim prinsipi hisoblanadi. Shuningdek faoliyat uzluksizligiga baho berish auditorning javobgarlik darajasini belgilaydi va auditorlik tekshiruvi sifatini ta’minlashning muhim sharti hisoblanadi” [3].

Boshqa bir guruh iqtisodchi olimlar “faoliyatning uzluksizligi moliyaviy hisobotning asosiy tushunchalaridan biridir. Kompaniya rahbariyati faoliyat uzluksizligi prinsipidan foydalangan holda moliyaviy hisobotni tuzishi lozim. Auditorlik tekshiruvlarida faoliyat uzluksizligi taxminidan foydalanish moliyaviy hisobotdagi axborotlarni ishonchli darajada oshkor etilishini ta’minlaydi” [4], degan xulosaga kelishgan.

F.Sh.Ochilov tomonidan olib borilgan tadqiqot ishida “auditning xalqaro standartlari talablari asosida majburiyatlar auditida tahliliy amallarni qo‘llagan holda xato va qoidabuzarliklar tasnifining ishlab chiqilishi xo‘jalik yurituvchi subyektlarda firibgarlik holatlarini oldini olishga, ularning moliyaviy barqarorligi va faoliyat uzluksizligi ta’minlanishiga, auditorlik tekshiruvlari uchun sarflanadigan mehnat va vaqt xarajatlarini qisqartirishga xizmat qiladi” [5], degan xulosaga kelingan.

A.Z.Avlokulov tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda uzluksizlik buxgalteriya hisobining muhim prinsiplaridan biri ekanligini ta’kidlanib, quyidagi xulosalar shakllantirilgan: “moliyaviy natijalar hisobining to‘g‘ri yuritilishi va moliyaviy natijalar to‘g‘risidagi hisobotning ishonchliligi ko‘p jihatdan hisob prinsiplarining o‘z vaqtida, to‘g‘ri hamda aniq qo‘llanilishiga bog‘liq. Avvalo, faoliyatning uzluksizligi, hisobot davridagi daromadlar va xarajatlarning bir-biriga muvofiqligi, olingan daromadlarning sarflangan xarajatlarga mos kelishi hamda ehtiyotkorlik prinsiplari moliyaviy natijalar to‘g‘risidagi buxgalteriya hisobi axborotlarining ishonchliligini ta’minlashga xizmat qiladi” [6].

B.N.Sayfutdinov ta’kidlashicha “faoliyat uzluksizligini baholash auditorning kasbiy xulosasining predmeti bo‘lib, ma’lum bir vaqtda moliyaviy hisobotni tuzish sanasida aniqlanmasligi mumkin bo‘lgan hodisalar to‘g‘risida fikrni shakllantirish bilan bog‘liq. Xo‘jalik yurituvchi subyektning keyingi faoliyati istiqbollarini oshkor qilish auditorlik riskining sezilarli darajada oshishiga bog‘liq bo‘ladi. Shu sababli, faoliyatga ta’sir ko‘rsatadigan va uzluksizlikka bog‘liq bo‘lgan turli xil risklarni aniqlash va baholash zarurati auditning barcha bosqichlarida yuzaga keladi hamda auditorning e’tiborini kuchaytirishni talab qiladi” [7].

TAHLIL VA NATIJALAR

Yuqorida keltirib o‘tilgan shartlar maxsus bilim, tajriba va malaka sertifikatiga ega auditorlar xizmatiga ehtiyojning yuzaga kelishiga sabab bo‘lgan.

O‘zbekiston Respublikasining “Auditorlik faoliyati to‘g‘risida”gi qonuniga binoan, “ishonchlilik deganda, moliyaviy hisobot ma’lumotlarining aniqlilik darajasi tushunilib, u ushbu hisobot asosida xo‘jalik yurituvchi subyektning moliyaviy ahvoli va moliyaviy-xo‘jalik faoliyati natijalari to‘g‘risida xolis xulosalar chiqarish imkonini beradi”[1].

Xo‘jalik yurituvchi subyektlarda buxgalteriya xizmati va ichki nazorat tizimining samarali tashkil etilmaganligi nazorat riskining oshishiga olib keladi. Buxgalteriya xizmatida yuqori malakaga ega xodimlarning yetarli emasligi, xizmat vazifalarining takrorlanishi bunga misol bo‘la oladi. Bundan tashqari, ichki nazorat tizimining xato va firibgarlik holatlarini aniqlay olmasligi ham auditorlik riskini oshiradi.

Firibgarlik holatlari bugungi kunda jahon mamlakatlarida keng tarqalgan. Ko‘plab kompaniyalarda firibgarlik natijasida katta miqdordagi yo‘qotishlar yuzaga kelmoqda. Ayniqsa, aktivlarni noqonuniy egallash, korrupsiya va kiberjinoyat kabi firibgarlik holatlari soni kun sayin oshmoqda.

Auditorlik xulosasi va hisobotini tuzishda quyidagilar tekshiriladi (1-rasm): Auditorlik tekshiruvi yakunida ta’sischilarning umumiy yig‘ilishida qabul qilingan qarorlarning ijrosi qay darajada bajarilganligiga e’tibor qaratiladi. Xususan, ustav kapitali hajmini oshirish yoki pasaytirish, shuningdek, sof foydani taqsimlash to‘g‘risidagi qarorlar ijrosi auditorlik tekshiruvlari yakunida inobatga olinishi kerak.

Xo‘jalik yurituvchi subyekt faoliyatida noaniq vaziyatlarning mavjudligi auditor fikrini shakllantirishga jiddiy ta’sir etadi. Mazkur holatlarga baholangan va shartli majburiyatlarning mavjudligi kiradi. Shuningdek, hisobot davridan keyingi hodisalar ham faoliyat uzluksizligiga ta’sir etadi.

Moliyaviy hisobot auditi bo‘yicha auditor fikrini shakllantirishda buxgalteriya balansi moddalaridagi summalarning buxgalteriya hisobi schyotlaridagi yozuvlarga mosligini tekshirish lozim. Hisobot davri yakunida tranzit schyotlar yopilganligi, shuningdek, kontraktiv va kontrpassiv schyotlar qoldiqlari chegirilganligi auditor tomonidan tekshirilishi kerak. Auditorlik tekshiruvlarida debitorlik va kreditorlik qarzlari alohida tekshirilishi zarur. Mazkur turdagi qarzdorliklar tekshirilganda, ularning muddatiga ham e’tibor qaratilishi darkor. Muddati o‘tgan qarzlarning mavjudligi moliyaviy barqarorlik va faoliyat uzluksizligiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

1 O‘zbekiston Respublikasining “Auditorlik faoliyati to‘g‘risida”gi qonuni.

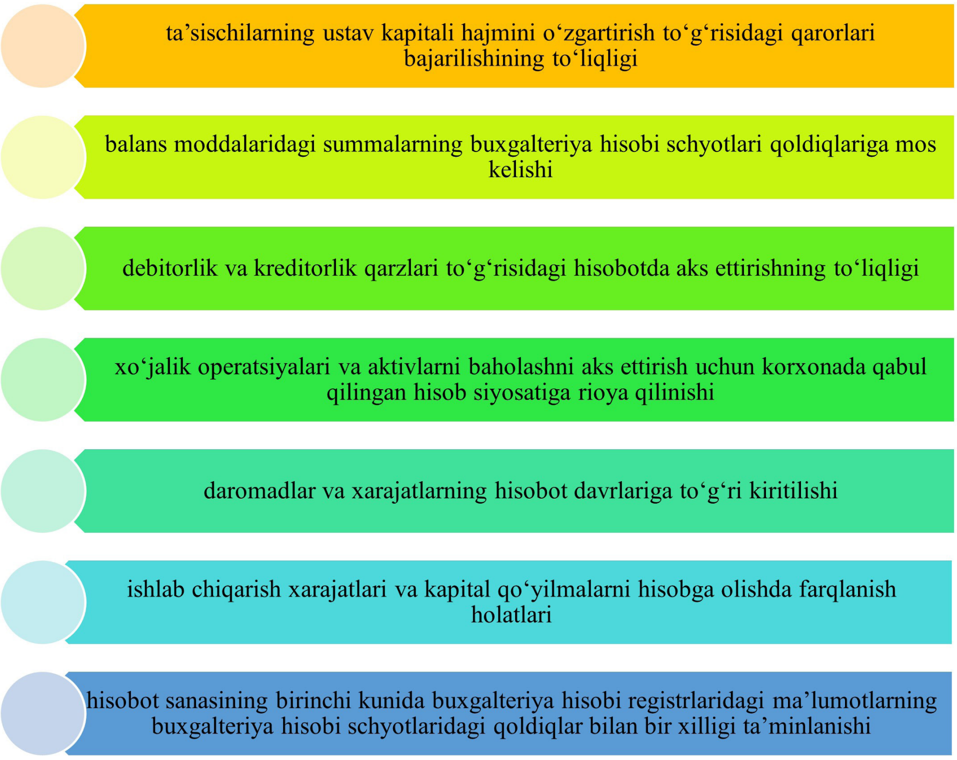

1-rasm: Auditorlik xulosasi va hisobotini tuzishda tekshirilishi lozim bo'lgan jihatlar

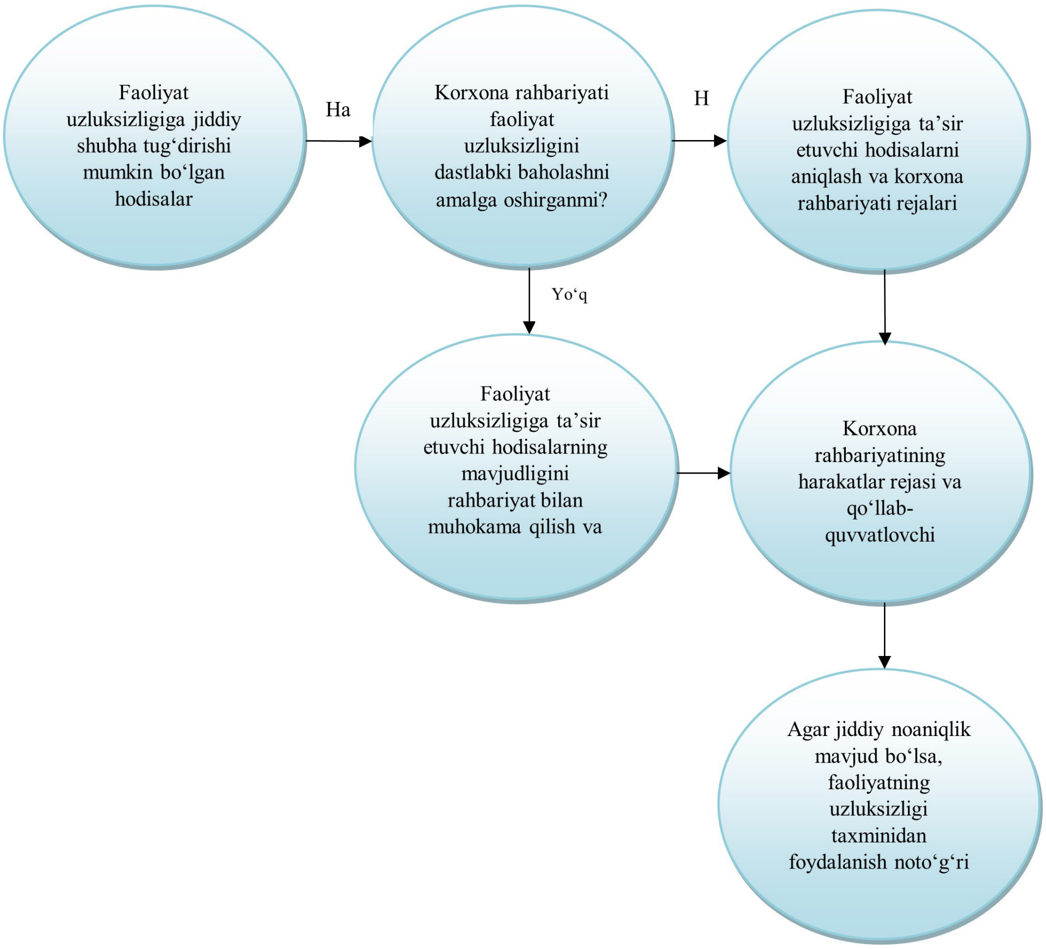

2-rasm: Qurilish-pudrat tashkilotlarida faoliyat uzluksizligini baholash algoritmi[2]

2 Muallif ishlanmasi.

Auditning yakuniy bosqichida faoliyat uzluksizligi to‘g‘risida umumiy xulosani shakllantirish maqsadida tahliliy amallar qo‘llaniladi. Ushbu xulosalar moliyaviy hisobotning ishonchliligi to‘g‘risida fikrni shakllantirishga yordam beradi va audit yo‘nalishini aniqlashga xizmat qiladi.

Auditorlik tekshiruvlari yakunida auditorlar tomonidan tuzilgan ishchi hujjatlar umumlashtiriladi va tekshiruv natijalariga baho berilib, auditorlik xulosasi rasmiylashtiriladi.

Qurilish-pudrat tashkilotlari faoliyati firibgarlik holatlariga moyil bo‘lganligi sababli faoliyat uzluksizligini baholashga alohida e’tibor qaratish talab etiladi. Tadqiqotlar natijasida faoliyat uzluksizligini baholash algoritmi ishlab chiqildi.

Qurilish-pudrat tashkilotlari moliyaviy hisoboti auditida faoliyat uzluksizligini baholash algoritmining qo‘llanilishi mijoz korxona faoliyatiga to‘g‘ri baho berish va haqqoniy auditorlik xulosasini rasmiylashtirishga xizmat qiladi.

XULOSA

Auditorlik tekshiruvlarida ishonchli auditorlik fikrini shakllantirish moliyaviy hisobot auditini puxta va to‘g‘ri rejalashtirishga bevosita bog‘liq.

Har qanday auditorlik tekshiruvida faoliyat uzluksizligini baholash talab etiladi. Faoliyat uzluksizligi juda ko‘plab omillarga bog‘liq bo‘lib, auditor tomonidan tekshiruv davomida mazkur omillarga chuqur e’tibor qaratish talab etiladi. Tadqiqotlar natijasida qurilish-pudrat tashkilotlarida faoliyat uzluksizligini baholash algoritmi ishlab chiqildi. Mazkur algoritmning to‘g‘ri qo‘llanilishi faoliyat uzluksizligini to‘g‘ri baholash imkoniyatini yaratadi.

Baholangan qiymat xo‘jalik yurituvchi subyektlarda bahosi aniq bo‘lmagan aktivlar va majburiyatlarga nisbatan belgilanadi. Mazkur qiymatni belgilash ham obyektiv, ham subyektiv bo‘lishi mumkin. Har qanday holatda ham mazkur qiymat ishonchli va asosli tarzda belgilanishi shart. Tadqiqotlar natijasida qurilish-pudrat tashkilotlarida baholangan qiymatlarning to‘g‘ri belgilanganligini aniqlash algoritmi taklif etildi. Mazkur taklif baholangan qiymatlar bo‘yicha obyektiv fikr shakllanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. “Hisob siyosati va moliyaviy hisobot” nomli 1-son BHMS. www.lex.uz
2. Ni Nyoman Alit Triani, Made Dudy Satyawan, Merlyana Dwinda Yanthi. Determining The Effectiveness of Going Concern Audit Opinion by ISA 570. //Asian Journal of Accounting Research, 2 (2017). Pages 29-35.
3. Adela Socol. Significant doubt about the going concern assumption in audit. //Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica, 12(1), 2010. Pages 291-299.
4. D.Anggarini, Z.Zulfikar. Factors Affecting Audit Opinion Going Concern. //Advances in Economics, Business and Management Research, volume 218, 2022. Pages 8-14.
5. Ochilov F.Sh. Majburiyatlar hisobi va auditini takomillashtirish. Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. Toshkent: 2021-y. 56 b.
6. Avlokulov A.Z. Moliyaviy natijalar hisobi va auditi metodologiyasini takomillashtirish. Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati. Toshkent: 2019-y. 72 b.
7. Sayfutdinov B.N. Aksiyadorlik jamiyatlarida moliyaviy hisobotni tuzish va auditini takomillashtirish. Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. Toshkent: 2023-y. 56 b.

TARAQQIYOT ПРОГРЕСС PROGRESS

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda ""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.